

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Досліджено ринок машинобудівних підприємств і визначено їх особливості. Проаналізовано конкурентний ринок машинобудівних підприємств України. Визначено фактори, що впливають на параметри машинобудівних підприємств і, як наслідок, позначаються на його результативних показниках.

Ключові слова: конкурентне середовище, конкурентоспроможність, конкурентна політика, конкурентоспроможність підприємства, конкурентоспроможність продукції, виробництво, машинобудування, машинобудівна продукція.

I. Вступ

Машинобудування є комплексною галуззю, яка базується на використанні здобутків і досягнень практично всіх галузей, воно є основою промисловості й відіграє вирішальну роль у реалізації досягнень науково-технічного прогресу в усіх сферах господарства, однак його поточний стан можна охарактеризувати як неоднозначний: останніми роками спостерігається спад виробництва. Намітилися негативні тенденції до втрати вітчизняними підприємствами позицій на внутрішньому ринку, а також до зменшення частки машинобудівної продукції у структурі експорту. Це свідчить про те, що українські машинобудівні підприємства програють конкурентну боротьбу зарубіжним виробникам. Саме тому на теперішньому етапі розвитку економіки України особливої важливості набуває вирішення проблеми управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств та їхньої продукції.

Підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств дасть змогу підвищити конкурентоспроможність усієї машинобудівної галузі, створить попит на продукцію суміжних галузей і стане місцем впровадження наукових досягнень.

Усе це має дати імпульс розвитку економіки України загалом і створити умови для вдосконалення її структури в напрямі підвищення частки високотехнологічних і наукоємних галузей, що дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняного машинобудування.

Проблеми конкурентоспроможності набули широкого розвитку в роботах багатьох вчених, а саме: Г. Азоева, А. Войчака, М. Гельвановського, А. Градова, О. Гудзинського, М. Єрмолова, Р. Камишнікова, Д. Малащука, Т. Мостенської, В. Петрова, Л. Піддубної, Л. Смоляра, Р. Фатхутдинова, Л. Целікової та інших.

У наукових джерелах представлено вичерпність практичних основ конкурентоспроможності, однак питання забезпечення конкурентоспроможності підприємств машинобудування не набуло належного висвітлення.

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження та аналіз конкурентоспроможності підприємств машинобудування в умовах глобалізації ринкових світових відносин.

III. Результати

Машинобудування – вид діяльності з виробництва різноманітного обладнання, а також предметів споживання і виробів оборонного призначення. Традиційно машинобудування ділять на такі групи за видами діяльності: важке машинобудування; загальне машинобудування; середнє машинобудування; точне машинобудування; виробництво металевих виробів і заготовок; ремонт машин і устаткування [1; 6; 7].

Машинобудування є каталізатором науково-технічного прогресу, на підставі якого здійснюється технічне переозброєння підприємств усіх видів діяльності в державі. Тому цей напрям економіки розвивається прискореними темпами, а їх кількість безперервно зростає. За роллю та визначенням в економіці держави їх можна подати трьома взаємопов'язаними групами [1]: підприємства, що забезпечують розвиток науково-технічного прогресу у всій економіці, – приладобудування, хімічне машинобудування, електротехнічне й енергетичне машинобудування; підприємства, що забезпечують розвиток науково-технічного прогресу в машинобудуванні, – верстатобудування й інструментальна промисловість; підприємства, що забезпечують розвиток науково-технічного прогресу в окремих видах діяльності, – будівельно-дорожнє, тракторне і сільськогосподарське машинобудування, автомобілебудування тощо.

За останні десятиліття виник ряд нових видів діяльності, пов'язаних з випуском за-

собів автоматизації, електроніки й телемеханіки, обладнання для атомної енергетики, реактивної авіації, побутових машин. Докорінно змінився характер продукції в традиційних сферах машинобудування. Основне економічне призначення продукції машинобудування – полегшити працю і підвищити її продуктивність шляхом насичення всіх підприємств економіки держави сучасними основними фондами високого технічного, технологічного й екологічного рівня. Ринкова конкуренція не оминула й машинобудування, це спонукало підприємства підвищити свою конкурентоспроможність шляхом високого рівня спеціалізації. І як наслідок, більш поширеними стали предметна, технологічна і подетальна спеціалізація. Спеціалізація в машинобудуванні визначається профілем машинобудівних підприємств, характером і програмою продукції, що випускається, – масовим, багатосерійним, дрібносерійним, індивідуальним виробництвом. Випуск масової продукції зменшує можливість підприємства з відтворення всього технологічного процесу, що сприяє розвитку технологічної спеціалізації. Проте випуск складної дрібносерійної й індивідуальної продукції найчастіше можливий тільки на підставі подетальної і технологічної спеціалізації. Розвиток усіх видів спеціалізації в машинобудуванні зумовив виключно широку

кооперацію як між його підприємствами, так і з заводами інших видів діяльності, які здійснюють поставки конструкційних матеріалів, виробів з пластмаси, скла тощо.

Особливості ринку машинобудівних підприємств полягають у такому.

По-перше, специфічний попит є похідним. Якщо спостерігається зростання попиту на товари широкого споживання чи харчової промисловості, одразу ж суттєво змінюється попит на устаткування, яке є озброєнням праці.

По-друге, коефіцієнти оновлення попиту має довгостроковий термін, від 5 до 12 років, відповідно до терміну морального та технічного зносу устаткування.

По-третє, взаємодія з ринком праці; підготовка персоналу довгострокова – від трьох до п'яти років (за вимогами до персоналу, підготовка висококваліфікованого працівника за робочим фахом триває три роки, а підготовка інженерно-технічного й управлінського персоналу триває п'ять років).

По-четверте, продукція машинобудівних підприємств має відповідати вимогам сучасних ринкових технологій, тобто бути достатньо автоматизованою, екологічно чистою, енерго- й ресурсозберігаючою та відповідати стандартам: ISO 9000, ISO 9001:2000, ISO 14000 тощо (рис. 1).

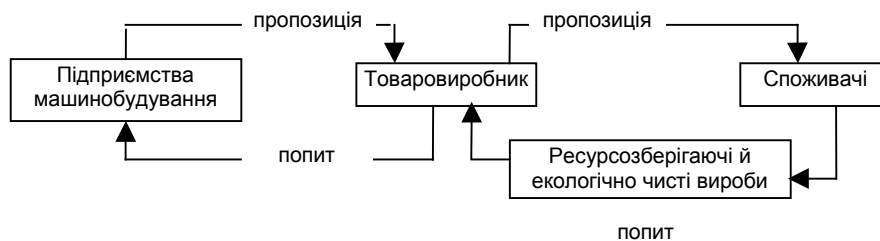

Рис. 1. Схема попиту на продукцію машинобудування

По-п'яте, інтереси підприємств машинобудування мають бути захищені спількою промисловців, які сприяють впровадженню інноваційних розробок, систем менеджменту якості, захищають інтереси промисловців на всіх рівнях.

По-шосте, мають бути ринкові соціальні важелі, які складаються з гарантії зайнятості, гарантованої заробітної плати, соціальної захищеності, гарантованого відрахування в обов'язкові соціальні страхові фонди, пенсійний фонд, відпустки, кар'єрного зростання, чого не гарантують (з різних причин) малі та приватні підприємства.

По-сьоме, мають бути економічні важелі: індексація заробітної плати, її поступове підвищення, низька і майже відсутня заборгованість по заробітній платі, підвищення продуктивності праці сприяє підвищенню заробітної плати.

По-восьме, мають бути специфічні стратегічні зони господарювання (рис. 2), які орієнтовані на споживача за профілем та спеціалізацією його діяльності (наприклад, сільськогосподарський регіон є привабливим для переробної промисловості сільськогосподарської продукції, що сприяє максимальній концентрації переробних, консервних та винних заводів, які є споживачами продукції підприємств машинобудування).

Підприємство буде конкурентоспроможним, якщо буде використовувати кореневі компетенції, тобто ініціативний потенціал своїх працівників. Керівництво підприємства має постійно шукати нові шляхи та заходи боротьби з конкурентами. Цей безперервний процес повинен перерости в конкурентні переваги.

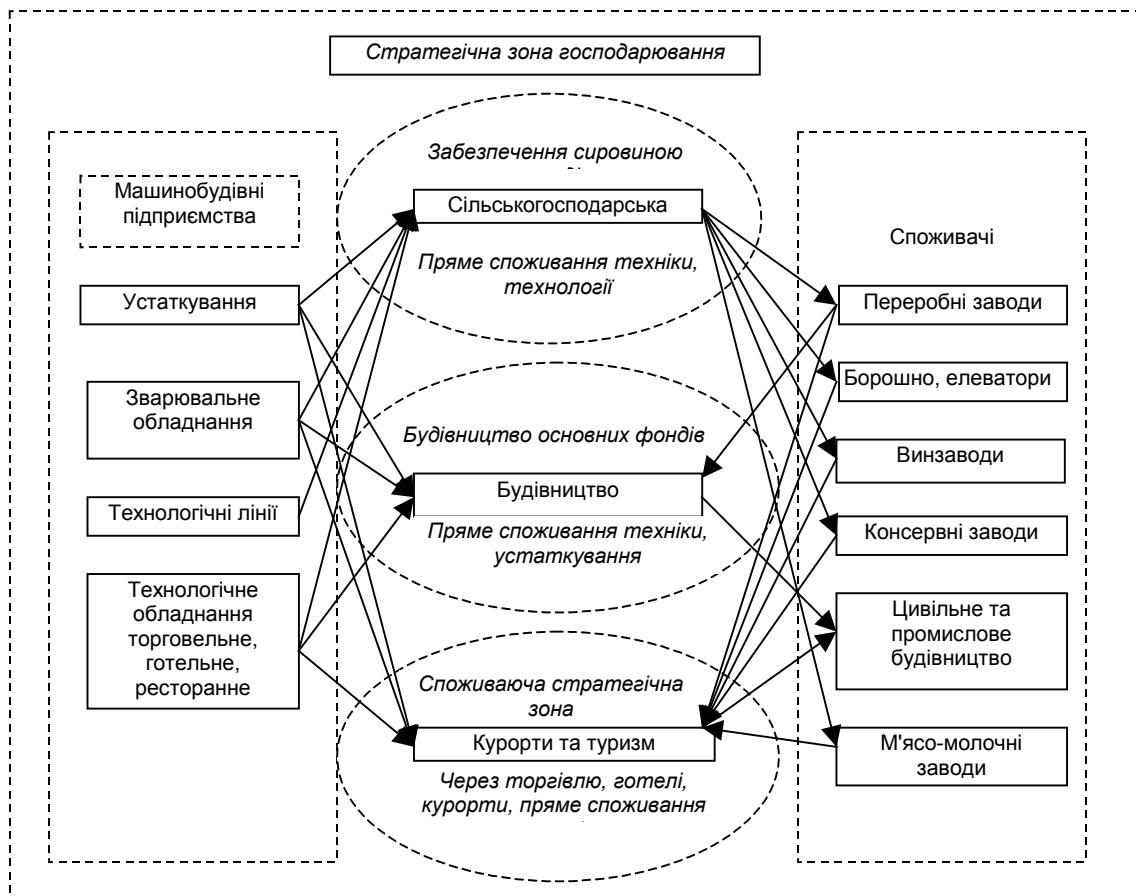

Рис. 2. Взаємозв'язок машинобудівних підприємств зі споживачами через стратегічні зони господарювання

В Україні до галузі машинобудування належить 365 промислових підприємств та 57 науково-дослідних організацій [3]. На сьогодні багатогалузевий машинобудівний комплекс в українській промисловості знизився на 15%, що свідчить про незначний розвиток галузі для країни, яка вважає себе індустріально розвинутою.

Згідно з даними, наведеними на рис. 3, можна зробити висновок, що питома вага машинобудівного комплексу в промисловості є дуже нестійкою.

Здійснивши аналіз сучасного стану машинобудування в Україні за 2001–2011 рр., можна сказати, що в період з 2004 до 2006 р. відбувається зменшення питомої ваги машинобудування у промисловості України. Підвищення цього показника у 2007 р. виявилось короткостроковою тенденцією, оскільки в 2008, 2009 рр. питома вага продукції машинобудування у загальному обсягу промислової продукції знову зменшується. З рис. 3 бачимо, що питома вага продукції машинобудування у 2011 р. збільшилася порівняно з 2010 р. на 1,1%.

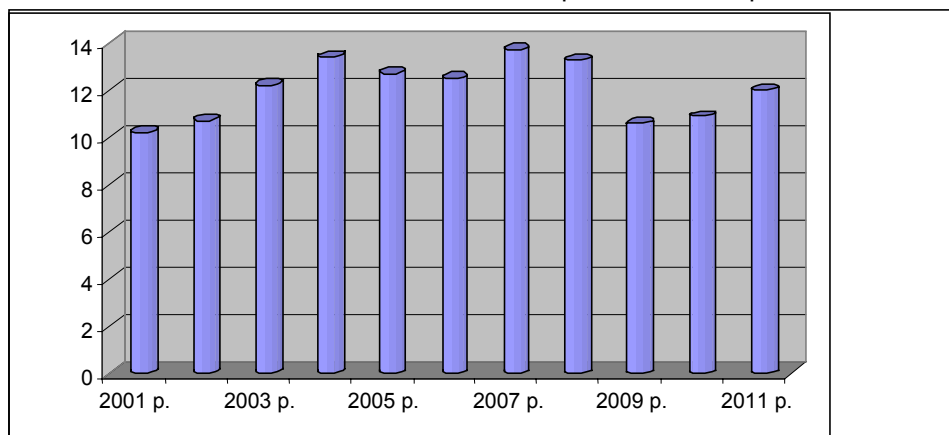

Рис. 3. Питома вага машинобудування в промисловості [2]

Якщо у 90-х рр. частка машинобудування в промисловості становила понад 30% [4], то в 2011 р. – лише 12,0%, тоді як в економічно розвинутих країнах вона коливається від 30% до 50% в загальному обсязі промисловості.

Аналіз стану розвитку машинобудування у світі показує, що лідерами у світовому машинобудівному виробництві є такі країни: США, Німеччина та Японія. До групи лідерів наближаються колишні аграрні країни: Іспанія, Греція, Бразилія, Аргентина. Все більшого значення у світовому машинобудуванні сьогодні набувають країни Південно-Східної Азії. Основними чинниками переміщення галузі в цей регіон є наявність дешевої праці, значного науково-технічного потенціалу, а також правильна орієнтація в тенденціях і напрямках розвитку світового машинобудування.

Особливістю машинобудування розвинутих країн порівняно з тими, що розвивають-

ся, є якнайповніша структура машинобудівного виробництва, висока якість і конкурентоспроможність продукції, що визначає високу експортну орієнтованість і велику питому вагу в машинобудівній продукції в загальній вартості експорту (Японія – 64%, США і Німеччина – 48%, Канада – 42%, Швеція – 44%).

Частка розвинутих країн у машинобудуванні світу становить близько 90%. На країни Північної Америки припадає більше ніж 30% світового машинобудівного виробництва, на країни Західної Європи – 25–30%, на країни Східної і Південно-Східної Азії – 20%.

Оцінка діяльності машинобудівної галузі, за даними Держкомстату України, характеризується тривалою позитивною динамікою. Згідно з даними, наведеними на рис. 4, простежується загальна тенденція до збільшення обсягів виробництва продукції підприємств машинобудування.

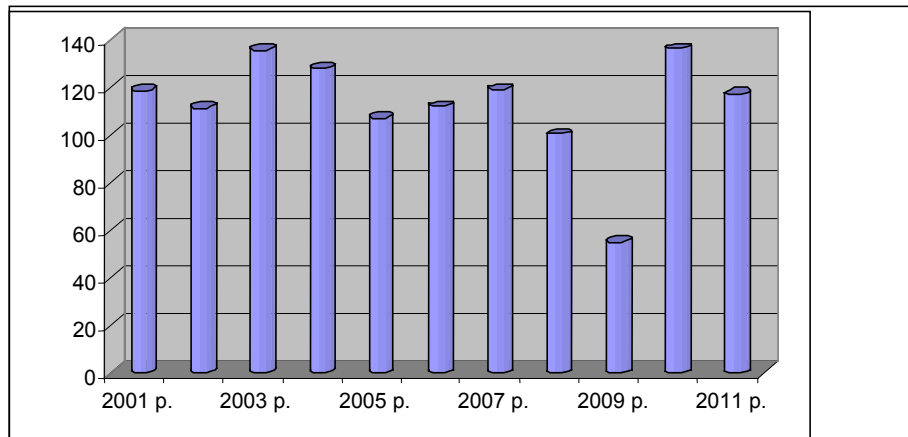

Рис. 4. Індекс виробництва продукції підприємств машинобудування в Україні за 2001–2011 рр.

Індекс виробництва машинобудівних підприємств за 2008–2009 рр. значно знизився. Так, у 2009 р. обсяг виробництва підприємств машинобудування становив 55,1%, що на 45,2% менше, ніж за 2008 р. Ця ситуація пояснюється виникненням світової економічної кризи. Наслідки цієї кризи виявлялись у спаді обсягів продажів, зростанні боргів, збільшенні кредиторської заборгованості.

Криза призвела до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств у цій галузі.

Проте уже в 2010 р. машинобудівна галузь продемонструвала суттєве зростання виробництва до 136,1%, що на 81% більше, ніж у 2009 р. У 2011 р. зростання виробництва продукції підприємств машинобудування в Україні становило 117,2%.

IV. Висновки

Виходячи з наведених даних, можна зробити висновок, що стан машинобудівного комплексу не відповідає сучасним вимогам

як вітчизняної, так і світової економіки. Зменшення рівня конкурентоспроможності, яка, на нашу думку, є основою стійкості підприємств та економіки України, стало відображенням впливу чинників:

1. Зниження ефективності системи державного регулювання економіки та її конкурентоспроможності в умовах політичної нестабільності.

2. Асиметричність реформаторських зусиль на макро- та мікроекономічному рівнях перетворень.

3. Прогресуюче технологічне відставання промислового експорту та зволікання з вирішенням завдань розвитку науково-технологічної сфери України.

4. Вичерпність джерел формування цінових конкурентних переваг внаслідок зростання імпорتنих цін на енергоносії та витратної для бюджету соціальної політики під час виборів.

5. Погіршення зовнішньої кон'юнктури та дестабілізація цільових зовнішніх ринків у регіонах світу, які є перспективними для українського експорту.

6. Відсутність в Україні єдиного органу та науково-методичного забезпечення управління конкурентоспроможністю на макро- та мікрорівнях економічного розвитку.

З метою підвищення ефективності діяльності підприємств машинобудування необхідно визначити основні напрями розвитку машинобудування: підвищити інноваційну активність у галузі машинобудування; розширити внутрішній ринок цього виду продукції; стимулювати експорт; сприяти освоєнню нових видів складної, конкурентоспроможної і наукоємної техніки для переоснащення галузей; широко впроваджувати високі ресурсощадні технології; використовувати універсальне технологічне оснащення; регулювати ринок праці; переоснащувати й оновлювати основні фонди підприємства; залучати в галузь кваліфікованих фахівців.

Список використаної літератури

1. Современные технологии управления промышленным предприятием : моногр. / [А.Э. Воронкова, А.В. Козаченко, С.К. Ра-

мазанов, Л.Е. Хлапенков]. – К. : Либра, 2007. – 256 с.

2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Загальнодержавна цільова програма розвитку промисловості України / Міністерство промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://industry.kmu.gov.ua/>.
4. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи / [під заг. ред. чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина]. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007 – 308 с.
5. Ройзман И.И. Экономические методы повышения народнохозяйственных результатов в промышленности / И.И. Ройзман, С.И. Клинич, А.В. Рогов. – Кишинев : Штиинца, 1986. – 228 с.
6. Цуглевич В.Н. Корпоративный менеджмент в условиях нестабильного рынка / В.Н. Цуглевич ; [под общ. ред. Н.П. Тихомирова]. – М. : Экзамен, 2003. – 320 с.
7. Экономика предприятия : учебник / [под общ. ред. С.Ф. Покропивного]. – К. : КНЕУ, 2003. – 608 с.

Стаття надійшла до редакції 13.12.2012.

Юхновская Ю.А. Конкурентоспособность машиностроительных предприятий Украины

Исследован рынок машиностроительных предприятий и определены их особенности. Проанализирован конкурентный рынок машиностроительных предприятий Украины. Определены факторы, которые влияют на параметры машиностроительных предприятий и, как следствие, отражаются на его результирующих показателях.

Ключевые слова: конкурентная среда, конкурентоспособность, конкурентная политика, конкурентоспособность предприятия, конкурентоспособность продукции, производство, машиностроение, машиностроительная продукция.

Juhnovskaja J. Competitiveness engineering enterprises Ukraine

Engineering companies to explore the market and identify their characteristics. Analyze the competitive market engineering enterprises of Ukraine. The factors that affect the parameters of engineering companies and as a consequence of the resulting impact on its performance.

Key words: competitive environment, competition, competitive policy, competitiveness of enterprise, competitiveness of products, production, engineering industry, engineering products.